

POLITICAL EXTREMISM AND THE ECONOMIC CRISIS IN THE TIME OF GLOBALIZATION: THE CASE OF ROMANIA

Mihai Berți, PhD Candidate, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The Romanian and international mass-media have frequently brought into our attention that the extremist parties are going to be the main winners of the deteriorated economic climate. This idea is largely based on the assertion that the Great Depression was a key factor in the rise of National Socialism in the Weimar Republic, which also helped the development of political extremism in Interwar Europe. This paper aims to analyze the relation between political extremism and the economic crisis in Romania over the last few years, highlighting the fact that this political phenomenon has undergone a constant erosion process. In this sense we are going to argue that the direct correlation between an economic crisis and the rise of political extremism is an overrated theory. Although extremist parties gain electoral support in times of economic depression, the argument of Nazi Germany cannot serve as a generally valid example. More than that, the rise of political extremism is stimulated by a series of complex factors, such as the democratic background of any given state, the development of the civil society, the degree of corruption within that state, and the most important of all, the external political climate.

Keywords: economic crisis, political extremism, Nazi Germany, far right parties, democratic erosion.

Scrutarea viitorului se realizează de prea multe ori privind înapoi. Cunoașterea trecutului este, în mod evident, imperios necesară, dar trebuie spus că lecțiile învățate din trecut nu se repetă întocmai. Viitorul nu poate fi prezis cu acuratețe studiind lecțiile istoriei. De prea multe ori s-a atras atenția în ultimii ani asupra efectelor pe care criza economică le-ar putea avea. Predicțiile, care mai de care mai pesimiste nu s-au adevărit, lăsând în urma lor câțiva ani marcați de o veritabilă psihoză în ceea ce privește efectul crizei economice asupra vieții politice mondiale sau europene, spațiul de care ne vom ocupa în cele ce urmează. Articolul de față va evidenția faptul că relația cauzală dintre criză economică și extremism politic nu este direct proporțională, iar spaima totalitarismului nu se poate instaura doar prin simpla existență a unei depresii economice.

Recenta criză economică s-a făcut resimțită pe întreg mapamondul. Cele mai grave repercusiuni au fost resimțite, fără îndoială, de către statele dezvoltate și de către cele în curs de dezvoltare. Este de la sine înțeles faptul că în interiorul economiilor dezvoltate, cetățenii au resimțit cel mai acut deprecierea economică, din cauză că aceștia au fost obișnuiți cu un stil de viață mai mult decât decent. Astfel, tulburările economice care au condus la scăderea veniturilor și la pierderea locurilor de muncă, au dus imediat la diminuarea standardului de viață pentru o însemnată parte din rândul cetățenilor statelor dezvoltate.

Deloc întâmplător, statele care au o economie dezvoltată, conduc în topul încrederii în sistemul democratic. Relația dintre dezvoltarea capitalistă și democrație nu mai constituie doar o simplă speculație sau bază pentru argumentație în cursele politice. De mai multe decenii, relația cauzală dintre cele două a fost supusă unui proces sistematic de cercetare, fie că vorbim de domeniul sociologiei, al istoriei sau al filosofiei politice¹. Contextul în care

¹Rueschemeyer, D., Stephens, E. H., Stephens, J. D., *Capitalist development and democracy*. Cambridge, Marea Britanie, p. 243

această cercetare a înflorit, a fost întrecerea ideologică între cele două sisteme economice și politice care au dominat războiul rece.

Un lucru este cât se poate de cert, democrația și dezvoltarea economică reprezintă cea mai de succes combinație atunci când vorbim de succesul unei societăți. Examinând statele lumii ajungem la concluzia că democrațiile conduc spre dezvoltare economică într-un mod mai eficient decât alte forme de guvernare politică, precum dictaturile, autocrațiile ori soluțiile mixte. Analizarea relației dintre creșterea economică și sistemul politic din ultimii 40 de ani, ne relevă faptul că democrațiile au avut o creștere economică anuală superioară celorlalte forme autoritariste.² Lucrurile devin mai interesante dacă luăm în considerare relația dintre creșterea economică și sănătatea sau stabilitatea sistemului democratic. Studii recente au indicat că există o relație indirect proporțională între creșterea economică și sprijinul pentru soluțiile politice extremiste.³ Cu alte cuvinte, ideea susținută de Brückner, Markus și Hans P. Grüner, este că, extremismul politic nu are șanse de dezvoltare în statele democratice unde avem de-a face cu creștere economică. Autorii respectivi conchid cu certitudine că, în lipsa unor scăderi economice comparabile cu Marea Depresiune din perioada interbelică, statele nu se vor confrunta cu majorități parlamentare obținute de partide de extremă dreaptă.⁴ Conform unor calcule, o scădere economică de 3 procente s-ar transpune printr-un aport de sub 2% în alegeri pentru un partid de extremă dreaptă. În aceste condiții chiar și o recesiune severă nu ar fi capabilă să producă efecte notabile la urne în favoarea extremiștilor.⁵

Cu toate că aceste studii empirice aduc un aport de optimism pentru societățile democratice lovite din plin de criza economică, noi vom argumenta în cele ce urmează că factorul economic, deși important, are un rol mult mai mic în ceea ce privește rezultatul electoral. Trebuie spus în mod clar că, subiectul ridicării extremismului politic este mult mai complex și mai dificil de exprimat decât ceea ce propun autorii citați prin simpla ecuație: $-3\% \text{ PIB} = +2\% \text{ la urne}$. De altfel, este dificil de cuantificat la nivel general ce efect are criza economică asupra subiectului în cauză. Opinăm că situația trebuie tratată fie pe paliere restrânse, fie în cazuri particulare. Un prim argument pe care îl putem aduce împotriva acestei teorii economice și efectele sale asupra spectrului politic este situația Austriei. Luăm aici exemplul Partidului Libertății din Austria. Acesta a urcat de la 22,5% în 1994 la alegerile parlamentare, la 26,91% în 1999.⁶ În acest răstimp, economia statului austriac a înregistrat creșteri anuale situate între 2,2% și 3,8%,⁷ concomitent cu o creștere electorală a acestui partid de extremă dreaptă, sugerând fie că teoria discutată mai sus este invalidă fie universal inaplicabilă.

Mass-media s-a făcut responsabilă de răspândirea fobiei extremiste în anii ultimei crize economice. Deși ideea în sine, faptul că o criză economică ajută la ridicarea extremismelor politice, este parțial corectă, informațiile trunchiate, spațiul editorial restrâns în

²<http://www.cfr.org/democratization/relationship-between-democracy-development-implications-policy/p5778>, accesat 09.05.2014

³Pentru mai multe detalii, vezi Brückner, Markus și Hans P. Grüner, *Economic Growth and the Rise of Political Extremism: Theory and Evidence*, CEPR Discussion Paper 7723 și Friedman, Benjamin (2005), *The Moral Consequences of Economic Growth*, Knopf, New York, 2005

⁴ <http://www.voxeu.org/article/global-crisis-and-political-extremism>

⁵Brückner, Markus și Hans P. Grüner, *op. cit.*, p. 16

⁶http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/austria/, accesat 12.05.2014

⁷<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?page=3>, accesat 12.05.2014

care trebuie să se încadreze și tendința păcătoasă a senzaționalismului, a făcut ca până și cele mai respectate canale media să cadă în eroarea propagării în masă a unei idei incorecte și inflamate. Spaima că statele Uniunii Europene vor eșua inevitabil în zodia totalitarismului, a fost transmisă și actualizată săptămânal în funcție de previziunile privind evoluția economică la nivel european. Scenarii peste scenarii au fost dezbătute și vândute ca fiind credibile. Pe toată durata crizei economice, o bună parte din canalele media s-au întrecut în previziuni sumbre, în special în preajma diverselor alegeri de pe bătrânul continent. Cu toate că în aceștia ani câteva partide de extremă dreaptă sau stângă au câștigat notorietate prin insignifiante scoruri electorale, democrațiile nu au fost influențate de firavele creșteri la urne ale acestor partide. Se poate chiar afirma că, în loc să asistăm la o creștere notabilă a extremismului politic (lucru valid în marea majoritate a statelor europene cu puține excepții), Europa a descoperit cu surprindere că, marginal fenomenului politic *mainstream*, mai existau (și accentuăm aici nuanța) și o serie de partide din ambele extreme, partide care până acum au fost trecute cu vederea de mass-media europeană. Astfel, ele au fost scoase la lumină și au fost amintite constant în presă, încercându-se să se valideze astfel ipoteza (profeția) că anii 1930 sunt pe cale de a se repeta. Acestea, au primit într-adevăr câteva procente în urma alegerilor din perioada crizei economice, dar notorietatea de care s-au bucurat începând cu debutul recesiunii a fost amplificată peste măsură de către canalele media, dar și de către politicienii partidelor *mainstream*.

Răsfoind prin mormanul de știri și analize privitoare la soarta continentului bântuit de recesiune, trebuie să recunoaștem că cele mai sumbre ipoteze vin sub forma unui cocktail care conține minim 3 elemente esențiale: Dr. Doom, lecțiile trecutului, nazismul și evident Marea Criză economică a perioadei interbelică. În urmă cu 2 ani, *Der Spiegel*, publica în ediția electronică a publicației un articol elaborat sub titlul “Pericolele ignorării istoriei: de data aceasta, Europa, este pe margine”⁸(*marginea prăpastiei* n.n.). Comentariul semnat de Niall Ferguson și Nouriel Roubini, prezintă situația Europei de la acea dată ca fiind aproape de catastrofă. Motivul este unul simplu. Toată argumentația se bazează pe paralela trasă în raport cu Marea Depresiune și ascensiunea nazismului. Substratul articolului pe care ar trebui să îl reținem este că, germanii trag învățăminte din cele întâmplate și semnaleză restului Europei că acest lucru ar trebui evitat. Din păcate, scurta paralelă are la bază kilometri liniari de studii științifice, o cantitate informațională mult prea vastă pentru a fi rezumată într-o singură frază. Păcatul mai mare al ziariştilor care pătrund pe domeniul științelor umaniste, care sunt prin excelență inexacte, este că transmit cu grad de certitudine teorii neprobate și inexacte, lucruri care sunt acumulate de cititori și perpetuate la rândul lor mai departe în societate. În linii mari, acesta este traseul propagării isteriei în masă din ultimii ani. Conform celor de la *Der Spiegel*, și în concordanță și cu alte voci media din ultimii ani, motivul pentru care Europa stă pe prăpastie din cauza crizei economice este paralela făcută cu situația Germaniei de la începutul anilor 1930. Șomajul ridicat și falimentul sistemului bancar european interbelic sunt arătați ca factori care au condus la instalarea nazismului în Germania și la ridicarea altor partide de extremă dreaptă din Europa, care în opinia editorialiștilor, s-ar fi „descurcat bine” în țări precum România sau Ungaria. De reținut că autorii omit faptul că în

⁸<http://www.spiegel.de/international/europe/the-germans-have-learned-nothing-from-history-a-838429.html>, accesat 12.05. 2014

România, extrema dreapta a fost insignifiantă electoral în anii crizei și a obținut rezultate notabile abia la sfârșitul anului 1937, în timp ce Ungaria era dominată de un regim autoritar de dreapta, revizionist și revanșard încă de la încheierea primului război mondial. Mai are rost să menționăm că Italia a inventat fascismul în absența unei crize economice, într-un stat învingător și din cu totul alte motive decât ridicarea nazismului din Germania? Aceste fapte nu fac decât să dovedească faptul că o criză economică este insuficientă pentru a produce rezultate electorale solide pentru extremiști. De altfel, extremismul interbelic a fost generat de mixtura dintre tranziția spre modernitate și efectele Primului Război Mondial, precum și apropierea celui de-al doilea. Rezultă de aici că Marea Depresiune a jucat un rol minor în această afacere și doar în puține cazuri, cel al Germaniei fiind de referință, putem să îl luăm în considerare ca fiind un factor major. Continuând lectura, regăsim faimosul dicton care face referire la repetarea istoriei. Ca să fie clar, istoria nu se repetă, iar dacă unele evenimente similare pot avea efecte similare, asta e o cu totul și cu totul altă poveste. În încheierea articolului, cei doi editori mai atrag atenția asupra faptului că liderii politici actuali sunt pe punctul de a repeta istoria.⁹

Aceste veritabile profeții nu au darul de a realiza un lucru pozitiv, întrucât induc în societate o presiune care nu este necesară. Spaima nazismului nu trebuie înviată de fiecare dată când capitalismul dă semne de slăbiciune, întrucât rezultatul este departe de a fi fructuos. Rolul acestor tipuri de articole din mass-media, reprezintă mai degrabă un protest la adresa politicii de austeritate promovată de Uniunea Europeană decât o analiză cel puțin serioasă la riscurile presupuse de criza economică.

În media românească, teoria resurgenței extremismului de dreapta a fost prezentată în cel puțin 3 maniere. În primul rând, se poate constata o rețetă copiată după modelul occidental, similar articolului din publicația germană prezentată mai sus. În cel de-al doilea rând, putem observa o reacție a editorialiștilor naționaliști români, care trag un semnal de alarmă în legătură cu ridicarea extremismului de dreapta din Ungaria și pericolele care ar decurge de aici pentru unitatea României¹⁰. Situația aceasta ar putea părea paradoxală, dar ne arată că retorica extremistă, în estul Europei, nu s-a schimbat deloc în ultimul secol, relevând totodată faptul că nu există o unitate în ceea ce privește extremismul de dreapta din Europa. În ultimul și cel de-al treilea rând, vocile din stânga spectrului ideologic atrag și ele atenția asupra câștigurilor politice ale extremei drepte. Sub titlul *Extrema dreaptă profită de criză*,¹¹ Critic Atac ne oferă o versiune proprie asupra ridicării extremei drepte, făcând apel la bibliografia academică. Citând o lucrare veche de jumătate de secol a lui Robert Paxton despre fascism, autorul articolului preia o frază scurtă care spune sec: “în vremuri de criză economică, democrația este în pericol.” Astfel, această idee este neargumentată, iar autorul nu explică de unde ar veni pericolul. Remarcăm și în cazurile autohtone o retorică similară cu presa occidentală, dar scrisă pe de poziții variate.

Poate cele mai nepotrivite astfel de intervenții vin din partea politicianilor. Fostul premier italian Enrico Letta a declarat la începutul anului trecut situația economică hrănește

⁹<http://www.spiegel.de/international/europe/the-germans-have-learned-nothing-from-history-a-838429-2.html>, accesat 13.05.2014

¹⁰http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/extremismul-europa-secolului-xxi-pericolul-revenirii-anilor-30, accesat 13.05.2014

¹¹<http://www.criticatac.ro/16084/extrema-dreapt-profit-de-criz/>, accesat 13.05.2014

“forțele extremismului, urii și intoleranței în Italia”¹². Declarația, corectă de altminteri, a fost remisă presei în scop electoral evident, folosindu-se de nemulțumirile populației direcționate spre conducerea Italiei, pentru a lovi în partidele care i s-ar fi opus în alegerile disputate în februarie 2013. Am numit astfel de declarații nepotrivite întrucât ele nu au în mod evident menirea de trage un semnal de alarmă împotriva extremismului ci sunt făcute cu scopul de a încuraja populația să voteze cu partidele *mainstream*, chiar dacă soluțiile acestora nu sunt atrăgătoare pentru electori. De altfel, soluțiile practice oferite de partidele de la guvernare din Europa lipsesc aproape cu desăvârșire. Excepție face aici Grecia, unde sistemul judiciar duce o luptă pentru interzicerea parlamentarilor partidului Zori de Aur implicați în diverse activități extremiste.¹³

Și totuși, criza nu a readus extremismul la scară mare în Europa. Poate doar a ajutat la ștergerea prafului de pe el, în timp ce pe alocuri a dus la câteva procente în plus. Cel mai mare succes electoral al vreunui partid de extremă dreaptă din Uniunea Europeană s-a produs în 1999 în Austria, într-un climat economic mult mai bun decât cel din ultimii ani. Anterior anilor crizei economice, Europa a cunoscut extremismul în două feluri. În primul rând notăm existența unui extremism vest-european, pe alocuri violent (Irlanda de Nord sau Țara Bascilor) sau intolerant (Franța sau Olanda). În cel de-al doilea rând, Uniunea Europeană a făcut cunoștință cu noi formațiuni politice extremiste odată cu integrarea în Uniune a mai multor state est-europene (Bulgaria sau Ungaria fiind singurele cazuri notabile). Așadar, fenomenul a existat și înainte de criză în Europa democratică. De remarcat este faptul că regimurile politice democratice au rezistat ”asalturilor” extremiste¹⁴, și trebuie subliniat că aceste partide au profitat de climatul economic, modelându-și discursul politic într-o retorică anti-sistem și anti-UE pentru a-și mări bazinul electoral.

În cele ce urmează vom trece în revistă situația partidelor de extremă dreaptă și stângă și efectele pe care le-a avut criza asupra scorurilor electorale obținute de către acestea. Trebuie subliniat faptul că este necesar să facem o distincție clară, când analizăm spectrul extremismului politic continental, între extremismul din statele Occidentale (dezvoltate economic) și cel Central și Est-European. În vestul Europei marii câștigători ai crizei au fost euroscepticii moderați și nicidecum partidele extremiste (deși parțial eurosceptice și ele).

În Portugalia extremismul politic este reprezentat doar de comuniști. Criza nu a produs modificări semnificative, putând doar semnala o urcare a Blocului de Stânga de la 5 procente la 9 procente în alegerile din 2009, pentru a reveni ulterior de unde a plecat¹⁵. În Spania notăm doar existența unui partid catalan care militează pentru independență ca fiind beneficiarul crizei. Însă în acest caz nu avem de-a face cu extremism de dreapta sau de stânga ci cu o mișcare naționalistă. Pe perioada crizei, Partidul Convergență și Uniune s-a ridicat de la 1% la 4%¹⁶, acest lucru petrecându-se într-unul din cele mai greu încercate state de criză.

În Franța, naționalismul a avut cel mai mult de câștigat în materie de imagine și procente. Frontul Național, partidul condus de Jean Marine Le Pen a urcat de la 10 procente în

¹²Associated Press, English Worldstream, 12/01/2013

¹³<http://www.aljazeera.com/news/europe/2014/05/greek-court-clears-golden-dawn-eu-vote-201451253115538966.html> accesat 13.05.2014

¹⁴<http://www.presseurop.eu/en/content/article/2444741-europe-isn-t-turning-extremist>, accesat 13.05.2014

¹⁵http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/portugal/, accesat 13.05.2014

¹⁶http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/spain/parliamentary_elections.html, accesat 13.05.2014

2007 la 17,9% în 2012¹⁷, înregistrând totodată rezultate notabile în ultimele alegeri municipale, candidații frontului câștigând 14 municipalități, o premieră în istoria acestui partid.¹⁸ Cu toate că media europeană a trăit într-o stare de frenezie, posibilitatea ca Frontul Național să câștige o notorietate sporită, clamând că extremismul este la putere în Franța, în fapt, acest partid are puține în comun cu fascismul, deci cu extremismul politic în ansamblul lui. Partidul lui Marine Le Pen nu militează pentru demantelarea sistemului politic democratic, nu vizează un sistem corporatist economic și nu dorește o ordine socială dictată de Darwinismul social. Acest partid ne arată foarte bine modul în care a evoluat o parte a extremei drepte europene, adoptând o abordare centristă.¹⁹

Marea Britanie se face remarcată la capitolul euroscepticism, unde notăm creșterea puternică a Partidului pentru Independența Marii Britanii. Promovând o retorică anti-UE și militând în favoarea ieșirii din Uniune, acest partid performă foarte bine în alegerile europarlamentare unde a obținut 16% din voturi fiind al doilea după conservatori. Cu toate acestea, în alegerile legislative interne, PIMB nu a reușit să obțină mai mult de 3 procente²⁰. Trebuie să precizăm faptul că nu trebuie să surprindă reușita acestui partid populist eurosceptic, într-un stat care întotdeauna și-a manifestat reticența vizavi de UE, indiferent de culoarea premierului. Olanda a înregistrat cel mai mare succes al unui partid de extremă dreaptă. Partidul pentru Libertate condus de emblematicul Geert Wilders, a înregistrat una dintre cele mai spectaculoase creșteri electorale pe perioada crizei, câștigând aproape 10 procente pe perioada crizei. Euforia din jurul acestuia a scăzut, astfel că la alegerile din 2012 a înregistrat o re-poziționare la 10% față de cele 15% comparativ cu alegerile legislative din 2010.

Frontul Național, Partidul pentru Independența Marii Britanii și partidul lui Wilders sunt campioanele populismului european. Succesul lor este datorat accentului pus în fața electoratului pe oprirea imigrației ilegale sau chiar a imigrației ca întreg. Se pare că aceasta este singura rețetă de succes pentru partidele de extremă dreaptă sau naționaliste din vestul Europei. Retorica tipică naționalistă se pare că nu mai funcționează în acest spațiu (în opoziție cu situația din estul continentului).

Germania nu se confruntă la rândul ei cu probleme în domeniul extremelor politice. Societatea germană continuă să respingă la urne soluțiile radicale, astfel că, cu excepția notabilă a stângii comuniste care se menține sub 8 procente, nu putem vorbi de radicalism politic îngrijorător. Dacă în domeniul politic Germania stă bine, în sfera socială se prefigurează o potențială situație îngrijorătoare. În ultimii ani, opinia publică germană asistă la ridicarea unui curent islamofob, condus de membri ai partidelor de extremă dreaptă. Acest lucru nu ar trebui să surprindă, asta dacă e să ne luăm după modul în care islamul a fost perceput în perioada post 11 septembrie, sau dacă luăm în considerare faptul că 56% dintre germani au o părere proastă despre această religie, considerând-o a fi arhaică și incapabilă de

¹⁷http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/france/presidential_elections.html, accesat 13.05.2014

¹⁸<http://www.rfi.ro/stiri-politica-48703-stanga-franceza-pamant-alegerile-municipale>, accesat 13.15.2014

¹⁹Aniruddh Mohan, *The Breakthrough of Neo-Fascism in Europe: A Case of Mistaken Identity*, Foreign Policy Journal, 22 aprilie, 2014, pp. 9-10

²⁰http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/uk/european_parliament_elections.html, accesat 13.05.2014

adaptare la normele societății moderne.²¹ De altfel, cei peste 4 milioane de musulmani de pe teritoriul Germaniei, par a fi în mijlocul unei societăți Occidentale tot mai reticentă în ceea ce privește imigrația sau prezența musulmanilor în acest spațiu.

Extrema dreaptă europeană veritabilă, în sensul aderenței la trecutul politic extremist interbelic, se regăsește în Europa Centrală și de Est. Ungaria, Bulgaria și Grecia sunt exemplele cele mai bune. Extrema dreaptă a urcat în procente constant la ultimele alegeri, în urma unei poziționări anti-europene, împotriva clasei politice actuale, anti-roma sau antisemite. Jobbik, Ataka și Zori de Aur, ultimul trecând printr-un sinuos proces de interzicere în Grecia, sunt partidele care pot produce fiori pe scena politică est-europeană. Deși aceste state au fost printre cele mai greu încercate, partidele politice *mainstream* și-au păstrat, deși diminuate, procentele.

Situația României este oarecum particulară pentru această regiune. Extremismul politic, fie el de stânga, fie de dreapta lipsește cu desăvârșire din Parlament. Deși există o serie de partide sau grupări informale de extremă dreaptă și stângă, acestea nu contează practic pentru lupta politică. Cu toate acestea, recent, președintele Traian Băsescu a atras la rândul lui atenția că "după ce Europa a trecut prin drama Holocaustului, astăzi, pe fondul unei crize economice prelungite, vedem că extremismul de stânga și de dreapta, neofascismul, prind iarăși rădăcini în Europa".²² Declarația vine pe fondul unei întâlniri cu reprezentanți de vârf ai comunității evreiești, însă președintele ar fi trebuit să se limiteze la a semnaliza pericolul ridicării sentimentului antisemit din Europa, lucru care a devenit o problemă importantă în Europa Centrală, și nu la a face remarci incorecte privind situația neofascismului în Europa.

Ultimii 10 ani au adus în România o schimbare în ceea ce privește evoluția eșichierului politic. În mare vogă în anii 1990, naționalismul și extremismul de dreapta s-au dezintegrat treptat în timpul guvernării Adrian Năstase. Motivul pentru care am asistat la acest fenomen este procesul de aderare al României la structurile euro-atlantice, în special la Uniunea Europeană. Aderarea a presupus în principal adoptarea unui sistem de valori politice democratice, fapt ce a dus la disoluția grupărilor extremiste. Boom-ul economic din preajma aderării a dus la un sentiment de mulțumire a populației vizavi de traseul European pe care s-a încadrat România. Acest lucru a permis ca unele probleme economice ale țării, în special șomajul, să fie evitat de către exodul masiv al muncitorilor români pe piața europeană a muncii. În absența unui procentaj masiv al șomajului, extremismul nu a putut prospera, așa cum o făcuse în anii 1990.

Adoptarea modelului politic Occidental este așadar motivul pentru care România nu se confruntă astăzi cu o serioasă problemă a extremismului. În Ungaria, pe fondul crizei și a deviației spre naționalism a partidului de la guvernare, populația a devenit mai receptivă la mesajele politice extreme, explicându-se astfel scorurile electorale impresionante ale Jobbik-ului. Câtă vreme clasa politică românească se va feri să recurgă la o retorică solidă opusă valorilor Occidentale, pericolul extremismului va rămâne scăzut în continuare.

²¹<http://www.spiegel.de/international/germany/islamophobic-hate-groups-become-more-prominent-in-germany-a-956801.html>, accesat 14.05.2014

²²<http://www.mediafax.ro/politic/basescu-extremismul-de-stanga-si-cel-de-dreapta-prind-iarasi-radacini-in-europa-pe-fondul-crizei-12243355>, accesat 14.05.2014

Fără îndoială, cei care suferă din cauza unei crize economice sunt mai sensibili în fața mesajelor extremiste și intolerante, iar transmiterea acestor mesaje este favorizată și eficientizată în interiorul societăților care ridică libertatea de exprimare la rang de drept infailibil.²³ Acest lucru este valid în cazul statelor est-europene care au trecut printr-un proces de tranziție de la o lume închisă, totalitară, abrupt în mijlocul experienței Occidentale

Pe perioada crizei economice, era de așteptat, ca peste tot în Europa, să se producă un reviriment al extremei drepte. Acesta nu s-a produs. În schimb a apărut o situație similară cu Italia. Pe fondul nemulțumirii populare vizavi de clasa politică, sentiment care s-a exacerbă în ultimii ani, remarcăm ridicarea și căderea excepțională a unei grave forme de demagogie și populism intrat din sfera media în cea politică. Rezultatul impresionant al Partidului Poporului Dan Diaconescu, într-o manieră similară cu cea a lui Beppe Grillo din Italia, ne arată că există o categorie socială de electori susceptibilă să își arunce votul celui mai impresionant mincinos dintre candidați. Acest fapt trebuie să constituie un motiv de îngrijorare pentru politicienii partidelor *mainstream* românești, în legătură cu pericolul populismului radical. Această categorie, deși este o formă extremă de politică (a se citi acaparare de voturi), diferă de clasicele forme de extremism, fie de dreapta fie de stânga, fiind de altfel și imposibil de plasat pe spectrul politic. Disoluția rapidă a partidului după alegerile din 2012, când PPDD a rămas cu doar o mână din candidații trimiși în Parlament, ne relevă faptul că acest partid nu a fost decât un experiment care și-a arătat limitele din lipsa unei culturi politice elementare a partidului. De altfel, reușita acestui tip de populism trebuie pusă pe seama unei lipse crase de cultură politică a unei bune părți a electoratului românesc care nu reușește să distingă între minciună și adevăr în ceea ce privesc promisiunile electorale. Prăbușirea acestui partid ne arată că populismul nu se dovedește a fi viabil pe termen lung. Populația, într-un final, va cere îndeplinirea promisiunilor populiste și iresponsabile, dând la o parte pe cei care au oferit (vândut, demagogie) o soluție economică ușoară.²⁴

Europa nu a căzut în greșeala repetării istoriei pentru că nu a fost cazul. Situația politică interbelică a fost una unică și va rămâne în continuare. Deși severă, criza economică din ultimii ani nu a fost însoțită de alte elemente care ar favoriza extremismul. De altfel, este evident că în puține cazuri, Europa a cunoscut o recrudescență a extremismului de dreapta. În majoritatea statelor europene, euroscepticismul și nu extremismul politic a câștigat capital electoral, iar aceste două curente nu trebuie confundate.

Criza nu a produs rezultate pentru extremiști pentru că această teorie este greșită, și nu pentru că partidele ultranaționaliste sau comuniste nu beneficiază de câteva procente în plus de pe urma unei situații economice degradate, ci pentru că acest lucru trebuie să fie parte a unui context mai larg, pentru a vorbi într-adevăr de situația în care astfel de partide se ridică. Fără alți factori precum corupția, lipsa unei culturi politice a societății, situația politică internațională, sau pericolul unui conflict, criza economică, de una singură, nu creează condiții suficiente pentru reparația extremismului.

²³Robert Kushen, „Seeds of extremism”, în *Index on Censorship*, vol. 42, nr. 1, 2013, pp. 44-47

²⁴ Janos Kornai într-un interviu pentru publicația CAIJING, februarie 2010, în <http://www.kornai-janos.hu/Kornai%20Caijing-interview%202010.pdf>, accesat la data de 3.04.2014

BIBLIOGRAFIE:**Surse edite:**

Aniruddh Mohan, *The Breakthrough of Neo-Fascism in Europe: A Case of Mistaken Identity*, Foreign Policy Journal, 22 aprilie, 2014;

Brückner, Markus și Hans P Grüner, *Economic Growth and the Rise of Political Extremism: Theory and Evidence*, CEPR Discussion Paper 7723;

Friedman, Benjamin (2005), *The Moral Consequences of Economic Growth*, Editura Knopf, New York, 2005;

Robert Kushen, „Seeds of extremism”, în *Index on Censorship*, vol. 42, nr. 1, 2013;

Rueschemeyer, D., Stephens, E. H., *Capitalist development and democracy*. Cambridge, Marea Britanie.

Resurse internet:

<http://www.cfr.org/democratization/relationship-between-democracy-development-implications-policy/p5778>

<http://www.nsd.uib.no/> European Elections database

<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?page=3>

<http://www.spiegel.de/international/europe/the-germans-have-learned-nothing-from-history-a-838429.html>

<http://www.spiegel.de/international/germany/islamophobic-hate-groups-become-more-prominent-in-germany-a-956801.html>

http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/extremismul-europa-secolului-xxi-pericolul-revenirii-anilor-30

<http://www.criticatac.ro/16084/extrema-dreapt-profit-de-criz/>

<http://www.aljazeera.com/news/europe/2014/05/greek-court-clears-golden-dawn-eu-vote-201451253115538966.html>

<http://www.presseurop.eu/en/content/article/2444741-europe-isn-t-turning-extremist>

<http://www.rfi.ro/stiri-politica-48703-stanga-franceza-pamant-alegerile-municipale>

<http://www.mediafax.ro/politic/basescu-extremismul-de-stanga-si-cel-de-dreapta-prind-iarasi-radacini-in-europa-pe-fondul-crizei-12243355>